

Skólatengsl í leikskóla

Formáli

Skýrsla þessi er gerð af starfshópi um skólatengsl í leikskóla. Í hópnum voru:

Bára Kolbrún Gylfadóttir sálfræðingur í Austurmiðstöð

Fjóla Þorvaldsdóttir verkefnastjóri sérkennslu

Helena Jónsdóttir leikskólastjóri í Klettaborg

Kristrún Ósk Valmundsdóttir sérkennslustjóri í Álftaborg

Starfshópurinn hittist fjórum sinnum og vann skjalavinnu rafrænt þess á milli. Skoðaðar voru skýrslur og rannsóknir um skólasókn, skólaforðun og skólatengsl. Sótt var málþing um skólaforðun sem haldið var á vegum Menntafléttunnar 9. apríl 2026. Þar voru fluttir mörg áhugaverð erindi m.a. hélt Jóhanna Birna Bjarmarsdóttir erindi sem hún nefndi „Úr skólahöfnun í skólatengsl“. Hún lagði áherslu á að skólatengsl segi til um hversu mikið börn upplifi að þau tilheyri skólasamfélaginu. Í skýrslunni er hugtakið skólatengsl notað í stað skólaforðunar en starfshópurinn var sammála um að hugtakið eigi vel við þegar um leikskólastarf ræðir.

Inngangur

Fyrstu ár ævinnar eru mikilvæg ár í lífi hvers barns. Á þessum tíma mótask grunnurinn að sjálfsmynd, félagsfærni, námsáhuga og vellíðan. Leikskólinn er því ekki aðeins dvalarstaður barna heldur fyrsta skólastigið og mikilvægur vettvangur þar sem börn læra í gegnum leik, samskipti og daglega reynslu.

Regluleg þátttaka í leikskólastarfi skapar börnum stöðugleika, öryggi og tilfinningu fyrir því að tilheyra. Þegar barn mætir reglulega í leikskólann fær það tækifæri til að mynda vináttu, taka þátt í sameiginlegum verkefnum, styrkja færni sína og fylgja þeim þroskaferlum sem eiga sér stað dag frá degi. Samfellan sem skapast með góðum skólatengslum er mikilvæg forsenda þess að barnið geti notið þeirra tækifæra sem leikskólastarfið býður upp á.

Ávinningur reglulegrar leikskólasóknar nær langt út fyrir leikskólaárin sjálf. Rannsóknir og stefnumörkun á sviði menntunar og velferðar barna benda til þess að góð þátttaka í námi og félagslegu samfélagi frá unga aldri geti haft jákvæð áhrif á áframhaldandi skólagöngu, félagslega stöðu, vellíðan og framtíðartækifæri barna.

Þetta verklag byggir á þeirri sýn að sterk skólatengsl séu sameiginlegt verkefni barna, foreldra og starfsfólks leikskólans. Markmiðið er að styðja við rétt hvers barns til þátttöku, náms og farsældar með því að efla reglulega mætingu, snemmtæka íhlutun og farsælt samstarf heimilis og skóla. Þannig leggjum við saman grunn að þeirri framtíð sem við viljum sjá fyrir hvert barn – framtíð sem einkennist af öryggi, þátttöku, vexti og jöfnum tækifærum.

Aðalnámskrá leikskóla

Í aðalnámskrá leikskóla sem er leiðbeinandi stefnumótun um nám, þroska og velferð barna á leikskólaaldri er ekki fjallað um mætingarskyldu í leikskólum.

Þátttaka barna í leikskólastarfi byggir á ákvörðun foreldra og rétt barns til leikskóladvalar. Þess vegna er mæting (skólasókn) ekki skilgreind sem krafa í námskránni sjálfri (Mennta- og barnamálaráðuneytið, 2023)

Þó svo að í aðalnámskrá leikskóla sé orðið „skólasókn“ ekki í forgrunni, þá eru ýmsar áherslur sem styðja mjög sterkt við mikilvægi reglulegrar mætingar:

- Lögð er áhersla á að **efla alhliða þroska barna og fylgjast með honum í samstarfi við foreldra**. Þetta krefst þess að barnið sé reglulega þátttakandi í leikskólastarfinu.
- Nám á að fara fram í **leik og daglegum aðstæðum** þar sem börn fá fjölbreytta reynslu. Ef barn mætir óreglulega missir það af þessari samfelli í reynslu og námi.
- Lögð er áhersla á að börn taki þátt í **lýðræðislegu samfélagi og samskiptum við aðra**. Regluleg mæting er forsenda þess að barn upplifi það að tilheyra og myndi tengsl.
- Mikil áhersla er á **vellíðan, öryggi og jákvætt uppeldisumhverfi** fyrir börn. Fyrirsjáanleiki og rúttína (þar með regluleg mæting) styðja þetta markmið.

Leikskóli er fyrsta skólastigið í menntakerfinu og starfar á grundvelli laga um leikskóla nr. 90/2008.

Leikskóladvöl er valfrjál og byggir á ákvörðun foreldra. Þrátt fyrir það leggur leikskólinn áherslu á að börn taki reglulega þátt í leik og námi, þar sem slíkt er lykilforsenda þess að markmið laganna um velferð, þroska og menntun barna náist.

Þótt mætingarskylda sé ekki lögbundin felst í markmiðum laga um leikskóla að börn taki þátt í skipulögðu leik- og námsstarfi. Það verður ekki tryggt nema með reglulegri skólasókn og má því líta á mætingu sem lykilforsendu þess að réttur barna til menntunar og þroska samkvæmt lögnum verði virtur í reynd (Alþingi, 2008).

Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna

Regluleg skólasókn leikskólabarna er ekki aðeins mikilvæg fyrir þroska einstaklingsins heldur tengist hún einnig stærri markmiðum, eða Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun sem voru samþykkt af fulltrúum allra aðildarríkja Sameinuðu þjóðanna í september árið 2015.

Heimsmarkmiðin eru margþætt og metnaðarfull og krefjast þátttöku og samstarfs ólíkra hagsmunaaðila um velferð, jafnrétti og sjálfbæra þróun í samfélaginu. Skólatengsl leikskólabarna styður beint við nokkur af **heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna**.

Heimsmarkmið 4 – Góð menntun fyrir alla

Leikskólinn er fyrsta skólastigið í menntakerfinu. Samkvæmt heimsmarkmiði 4 á að tryggja jafnan aðgang allra að góðri menntun og stuðla að tækifærum allra til náms alla ævi. Í Aðalnámskrá leikskóla segir að í leikskóla:

- fá börn jafnan aðgang að námi frá unga aldri
- aukast líkur á góðum námsárangri síðar
- er unnið gegn ójöfnuði í menntun

Skólatengsl styður beint við markmið um gæðamenntun og jöfn tækifæri fyrir öll börn.

Heimsmarkmið 3 – Heilsa og vellíðan

Leikskólinn styður við bæði líkamlega og andlega heilsu barna. Regluleg mæting barna í leikskólann:

- skapar öryggi og stöðugleika
- eykur félagslega vellíðan
- gerir það kleift að fylgjast með líðan og þroska barnsins

Börn sem mæta reglulega í leikskólann eru líklegri til að upplifa meiri vellíðan og stuðning.

Heimsmarkmið 10 – Minni ójöfnuður

Leikskólar gegna lykilhlutverki í að jafna stöðu barna. Ef börn mæta í leikskólann:

- fá öll börn svipuð tækifæri til þroska
- minnkar áhrif félagslegra aðstæðna
- styrkist félagslegt réttlæti

Regluleg mæting hjálpar til við að draga úr ójöfnuði milli barna.

Heimsmarkmið 5 – Jafnrétti kynjanna

Aðgengi að leikskóla og regluleg mæting hefur einnig áhrif á fjölskyldur. Með öruggri mætingu í leikskólann:

- eykst þátttaka foreldra á vinnumarkaði
- styrkist jafnrétti milli kynja
- verður auðveldara að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf

Leikskólar styðja við samfélagið þar sem allir hafa sömu tækifæri (Stjórnarráð Íslands, án ártals).

“Þó leikskóli sé ekki skólaskyldur, eru góð skólatengsl mikilvægt skref í átt að því að ná heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna um menntun, velferð, jafnrétti og minni ójöfnuð.”

Lög um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna

Leikskólinn hefur skýrt hlutverk í farsældarlögum (nr. 86/2021), en það er ekki sett fram sem sérstakur kafli um „leikskóla“ heldur sem hluti af sameiginlegri ábyrgð þjónustuveitenda í lífi barna. Samkvæmt lögum telst öll opinber þjónusta sem styður þroska og velferð barna til farsældarþjónustu – þar á meðal menntakerfið. Leikskólar eru því hluti af grunnþjónustu (fyrsta stigs þjónustu). Í lögum um farsæld er það gert að skylduverkefni leikskólans að fylgjast með velferð barna og meta það hvort þörf er á frekari stuðningi við börn og fjölskyldur. Þetta þýðir að starfsfólk ber ábyrgð á að taka eftir breytingum á líðan, hegðun og þroska og beita snemmtækri íhlutun. Lögin leggja áherslu á að bregðast skuli við strax þegar þörf kemur upp og grípa til úrræða án tafar og vísa áfram í viðeigandi þjónustu ef þarf. Það er hlutverk leikskólans að vekja athygli foreldra og leiðbeina um hvaða stuðningur er í boði og setja mál í farveg farsældarkerfisins (Alþingi, 2021).

“Leikskólinn gegnir lykilhlutverki í farsældarlögum sem hluti af grunnþjónustu við börn; hann fylgist með velferð barna, bregst við þörfum þeirra snemma og vinnur með öðrum aðilum að samþættri þjónustu í þágu farsældar barnsins.”

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks

Ísland undirritaði samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks árið 2007 og fullgilti hann árið 2016. **Samningurinn var lögfestur 12. nóvember 2025.** Til að koma réttindum samningsins betur í framkvæmd og undirbúa lögfestinguna hefur verið unnið eftir [landsáætlun um málefni fatlaðs fólks](#) á árunum 2024-2027, sem er fyrsta heildstæða stefna Íslands í málefnum fatlaðs fólks.

Landsáætlunin felur í sér skýra framtíðarsýn, kortlagningu, greiningu og mat á kostum til að stuðla að farsælli innleiðingu samningsins. Hún var unnin í afar breiðu samráði og inniheldur 60 aðgerðir sem snerta fjölmörg málefnasvið, stofnanir, sveitarfélög og aðra hagaðila.

Í samningnum (Samningur SP um réttindi fatlaðs fólks, CRPD) er ekki fjallað um skólasókn eða mætingu leikskólabarna, en það eru ákvæði sem snerta rétt þeirra til menntunar frá unga aldri. Í 24. grein er kveðið á um að fatlað fólk eigi rétt á menntun án mismununar og að ríki skuli tryggja aðgengi að menntakerfi án aðgreiningar á öllum skólastigum. Þetta nær einnig til yngstu barnanna, þó ekki talað sérstaklega um leikskóla. Ljóst að það er afar mikilvægt að koma á móts við þarfir barna með sérþarfir og afar mikilvægt að þau mæti í leikskólann og fái þann stuðning sem þau þurfa á að halda. Í framkvæmd og túlkun nefndar SP um réttindi barna kemur fram að;

- rétturinn tekur til snemmtækrar menntunar / leikskólastigs (early childhood education)
- tryggt skal að börn með fötlun hafi jafnan aðgang að leikskólum og þjónustu frá unga aldri.

Þetta hefur verið notað til að rökstyðja mikilvægi forgangs í leikskóla til þess að börn fái að taka þátt í leikskólastarfi frá unga aldri (Stjórnarráð Íslands, 2024).

Markmið skólatengsla (og mætingar í leikskóla)

Í leikskóla læra börn í gegnum leik og samskipti við önnur börn og fullorðna. Þau þjálfa samskiptafærni, sjálfstæði og tilfinningastjórn, auk þess sem þau kynnast fjölbreyttum verkefnum sem örva málþroska, sköpunargáfu og hreyfifærni. Regluleg skólasókn tryggir að barnið missi ekki af þessari samfelldu reynslu og þróun.

Óregluleg mæting getur haft áhrif á félagslega stöðu barnsins, þar sem það getur átt erfiðara með að mynda tengsl og fylgja hópnum. Einnig geta myndast eyður í námi og færniþroska, sem annars þróast jafnt og þétt með daglegri þátttöku.

Skólatengsl er lykilþáttur í farsæld barnsins. Markmið er að:

- stuðla að öryggi og vellíðan barnsins
- efla félagsleg tengsl og þátttöku í hópnum
- tryggja samfellu í námi og þroska
- styðja við samstarf heimilis og leikskóla
- grípa snemma inn í ef áhyggjur vakna

Viðmið um skólatengsl

Starfsfólk

Leikskólinn leggur áherslu á að fyrstu kynni barns og foreldra af leikskólastarfi séu jákvæð, örugg og faglega undirbúin. Markmiðið er að skapa traust samstarf milli heimilis og leikskóla frá upphafi, sem stuðlar að vellíðan og þroska barns. Rannsóknir sýna að gott samstarf foreldra og kennara hefur jákvæð áhrif á þroska, félagsfærni og hegðun barna. Það er mikilvægt að upplýsa foreldra um það sem verið er að gera í leikskólanum, hvað er framundan t.d. með skilaboðum í gegnum Völu eða tölvupósti.

Í reglum um leikskólabjónustu í Reykjavík kemur fram í kafla 8b. um innheimtu leikskólagjalda, vanskil og uppsögn dvalarsamnings:

„Komi til þess að barn sem hafið hefur leikskólagöngu nýti ekki leikskólapláss í tvo mánuði er heimilt að segja upp dvalarsamningi barnsins. Uppsögn miðast við 1. eða 15. hvers mánaðar og er uppsagnarfrestur einn mánuður.“ (Reykjavíkurborg 2024)

Við flutning barns milli leikskóla og úr leikskóla í grunnskóla skal leikskólastjóri þess leikskóla sem barnið var í sjá til þess að nauðsynlegar persónuupplýsingar um barnið flytjast með tryggu og öruggum hætti til viðtökuskóla. Í eyðublaðinu *Upplýsingar milli leikskóla og leik- og grunnskóla* eiga að koma fram upplýsingar um mætingu barnsins í leikskólanum (Reykjavíkurborg 2026).

Flestum börnum líður vel í rútínu. Þegar barn mætir á mismunandi tímum í leikskólann og stundum inn í mitt deildarstarf getur það smám saman orðið öruggt með sig þegar það mætir í leikskólann. Barnið veit ekki í hvaða aðstæður það er að fara mæta og hverjar væntingarnar verði til þeirra hverju sinni. Gott er að foreldrar fái dagskipulag leikskólans útprentað svo foreldrar geti reynt að passa að barnið komi ekki inn í miðjum dagskrárlið, til dæmis í miðri samverustund. Gott er að barnið mæti í upphafi dagskrárliðs ef þau mæta of seint, ef mögulegt er. Þetta er hugsað til þess að auka líkur á að barnið sé á staðnum í upphafi og skilji vel það sem er ætlast til af því og/eða geti fylgt því sem er til umfjöllunar, og til að minnka líkur á óöryggi. Upplýsa þarf foreldra um dagskipulagið og hvenær sé mikilvægt að börnin séu mætt, að sjálfsögðu er í lagi að taka frí eða stytta dagana í leikskólanum, en þá er mikilvægt að starfsfólkið á deildinni viti af því.

Það er afar mikilvægt að stjórnendur leikskólans fræði foreldra um hversu mikilvægt er að barnið sé mætt í síðasta lagi kl.9:00 m.a. út frá þeim punktum sem hafa þegar komið fram svo það missi ekki af deildarstarfi og nái góðum tengslum við hin börnin. Mælt er með því að biðja foreldra um að láta vita ef barn kemur seinna en kl. 9:00 og að hringt sé í foreldra ef barnið ef barnið mætir ekki í leikskólann. Gott væri að upplýsa foreldra um nöfn starfsfólks og stöðu á deildinni, það mætti gera með því að skrifa niður nöfnin í forstofu deildarinnar.

Hvenær þarf að bregðast við:

Ef barnið:

- grætur eða streitist gegn mætingu í langan tíma
- sýnir mikinn kvíða eða vanlíðan
- vill alls ekki fara í leikskólann

þá er mikilvægt að:

1. setjast niður með foreldrum
2. greina ástæðu
3. gera einstaklingsnámskrá

og ef þarf:

- vinna með lausnarteymi leikskólans
- fá ráðgjafa

Í leikskólanum er hægt að:

- sama manneskja tekur á móti barninu þegar hægt er
- nota nafn barnsins
- ræða við barnahópinn um fjarveru vinar þeirra, senda hlýja kveðju, huga að tengslum við barnahópinn

Sýna barninu hvað tekur við:

- Myndrænt dagskipulag sýnilegt börnunum
- „Núna tökum við saman leikföngin og svo förum við í samveru“
- Það hefur gefist vel að alltaf hljómi sama dægurlagið þegar taka á saman/ undirbúa sig fyrir samverustund/útiveru eða önnur verkefni

Bjóða upp á „öryggislausnir“ - mjög áhrifaríkt fyrir börn með kvíða.

- bangsa/teppi leyfilegt
- „öryggiskassi“ geymdur fyrir utan deild
- hægt að sækja öryggisleikfang þangað þegar þarf

Hjálpa barninu inn í leik

- para við vin
- hafa vinabekk í garði leikskólans
- gefa barninu hlutverk: „Getur þú hjálpað mér að setja þetta upp?“

Halda sambandi við foreldra

- deila hvernig gengur yfir daginn
- gefa raunhæfar og jákvæðar upplýsingar til foreldra

Börn

Ef barn vill ekki mæta í leikskólann er mikilvægt að bregðast strax við og veita barninu markvissan stuðning. Það er eðlilegt að börn taki tímabil þar sem það reynist þeim erfitt að fara frá foreldri, en með ró, reglufestu og góðu samstarfi tekst yfirleitt að skapa öryggi. Mikilvægt er að bregðast snemma við og styðja barnið með hlýju, skýrleika og samvinnu.

Mikilvægt er að taka meðvitað smá skref – ekki allt í einu.

Það mætti byrja á styttri dögum ef þarf og lengja smám saman.

Byggja upp öryggi barnsins smátt og smátt með ákveðinni rútinu m.a. með því að hafa:

- samskonar kveðjustund daglega
- sömu byrjun á deginum
- bjóða upp á myndir á vegg sem sýna tilfinningar, barnið geti þannig sagt hvernig því líður

Gefa barninu stjórn, það eykur öryggi og sjálfstjórn.

- velja hvaða leikfang fer með í leikskólann
- velja hvað barnið vill gera fyrst og svo

Foreldrar

Mikilvægt er að foreldrar láti vita ef barnið er veikt eða í leyfi, og að leitast sé við að halda reglufestu í mætingu þegar því verður við komið, eins og fjallað hefur verið um hér á undan. Það getur alltaf komið upp að barn vill ekki mæta í leikskólann. Reyndar er það ekki óalgengt að upp komi óánægja hjá börnum og þá vilji þau ekki mæta í leikskólann. Þá er mikilvægt að byrja ekki á því að „þrýsta“ – heldur byrja á því að reyna að skilja barnið. Foreldrar geta skoðað út frá eftirfarandi þáttum:

Hegðun og líðan barnsins

- kvíði (t.d. aðskilnaðarkvíði)
- erfið samskipti eða vinatengsl
- þreyta eða of lítil rútína
- óöryggi í dagskipulagi
- stórar breytingar heima (t.d. systkin, flutningar)
- ofnotkun á spjaldtölvu, skjánotkun, sjónvarpi og fl. heima fyrir

Halda ró og festu - Stutt, hlý og ákveðin kveðja virkar best fyrir barnið í byrjun dags.

- vera róleg/ur og örugg/ur í kveðjustund
- forðast að draga kveðjuna á langinn

Byggja upp jákvætt viðhorf barnsins til leikskólans

- foreldrar tala jákvætt um leikskólann
- foreldrar þekki nöfn starfsfólks deildarinnar til að byggja upp traust
- Ræða við barnið um;
 - uppáhalds leikföng/leiki
 - vini
 - skemmtileg verkefni eða viðburði í leikskólanum

Halda rútínu - Fyrirsjáanleiki = öryggi

- mæta á sama tíma á hverjum degi
- undirbúa morguninn vel (svefn, róleg morgunrútína)

Gefa barninu tækifæri til að hafa hlut með sér í leikskólann til að halda á – það hjálpar við að tengja heimili og leikskóla

- bangsi
- teppi
- mynd

Tala við barnið eftir daginn - styrkir jákvæða upplifun

- Fylgjast vel með upplýsingum frá kennurum um eitthvað sem var gert yfir daginn til að auðvelda samtal við barnið um daginn.
- Spyrja opinna spurninga.
- „Hvað var skemmtilegast í dag?“
- „Með hverjum lékstu?“ Hverjir voru að leika með þér.

Lokaorð

Skólatengsl snúast um mun meira en mætingu eina og sér. Þau snúast um rétt barnsins til að tilheyra, læra, mynda vináttu, upplifa öryggi og byggja upp þann grunn sem það mun styðjast við alla ævi. Á hverjum degi í leikskólanum öðlast barnið nýja reynslu, styrkir sjálfstraust sitt, æfir samskipti og tekur þátt í samfélagi þar sem það fær tækifæri til að vaxa og dafna.

Regluleg þátttaka í leikskólastarfi skapar samfellu í námi og þroska og eykur líkur á að barnið þrói með sér jákvæða sjálfsmynd, félagsfærni og seiglu sem nýtist því á komandi skólastigum og síðar á lífsleiðinni. Þess vegna er mikilvægt að foreldrar, starfsfólk leikskóla og aðrir sem koma að málefnum barnsins vinni saman að því að styðja við góð skólatengsl frá fyrstu dögum leikskólagöngu.

Þegar litið er til framtíðar barnsins skiptir máli að hvert barn fái tækifæri til að vera virkur þátttakandi í leikskólasamfélaginu. Þar er lagður grunnur að námi, vellíðan, sjálfstæði, félagsfærni og þátttöku í lýðræðislegu samfélagi. Með sameiginlegri ábyrgð og góðu samstarfi tryggjum við að hvert barn fái sem bestar aðstæður til að blómstra í nútíð og framtíð.

Sterk skólatengsl í leikskóla eru fjárfesting í framtíð barnsins – framtíð sem byggir á öryggi, þátttöku, farsæld og jöfnum tækifærum til að ná sínum möguleikum.

Heimildir

Aðalnámskrá leikskóla. (2023). *Mennta- og barnamálaráðuneytið*. Sótt af <https://www.adalnamskra.is/leikskoli>

Alþingi. (2021). *Lög um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna nr. 86/2021*. Sótt af <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2021086.html>

Alþingi. (2008). *Lög um leikskóla nr. 90/2008*. Sótt af <https://www.government.is/media/menntamalaraduneyti-media/media/frettatengt2016/Preschool-Act-No-90-2008.pdf>

Eurydice. (án ártals). *Iceland: Educational Guidelines*. European Education and Culture Executive Agency. Sótt af <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/euryperia/iceland/educational-guidelines>

Reykjavíkurborg. (2024). *Reglur um leikskólaþjónustu í Reykjavík*. Sótt af https://reykjavik.is/sites/default/files/2024-09/reglur-um-leikskolathjonustu_samth-19.-september-2024_sent-til-birtingar.pdf

Reykjavíkurborg. (2026). *Eyðublöð fyrir leikskóla*. Sótt af <https://innri.reykjavik.is/is/sfs/eydublod-fyrir-leikskola>

Sameinuðu þjóðirnar á Íslandi. (án ártals). *Heimsmarkmiðin fyrir sjálfbæra þróun*. Sótt af <https://www.heimsmarkmidin.is/>

Stjórnarráð Íslands. (2024). *Landsáætlun í málefnum fatlaðs fólks 2024-2027*. Sótt af https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Landsaaetlun_i_malefnum_fatlads_folks_arin_2024-2027.pdf

Stjórnarráð Íslands. (2025). *Réttindi fatlaðs fólks*. Sótt af <https://www.stjornarradid.is/verkefni/mannrettindi-og-jafnretti/mannrettindi/althjodlegir-mannrettindasamningar/rettindi-fatlads-folks/>